

อิทธิพลของมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
ที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

The Influence of Quality Standards of Agritourism and Tourist Attraction
Management Affecting the Sustainability of Agritourism

วิไลลักษณ์ รักบำรุง¹, ทวีป พรหมอยู่² และ คัทลียา จันดา³

Wilailuk Rakbumrung¹, Taweep Promyoo² and Kathaleeya Chanda³

^{1,2,3}College of Innovation and Management, Suan Sunandha Rajabhat University

Email : Wilailuk.ra@ssru.ac.th¹, Taweep.pr@ssru.ac.th² and Kathaleeya.ch@ssru.ac.th³

Received May 12,2022 & Revise June 5, 2022 & Accepted June 10, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอิทธิพลของมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 264 ราย สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน คือ วิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุ

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 81.6 ด้านที่ส่งผลมากที่สุดคือ ศักยภาพการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว รองลงมาคือ ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร คุณค่าด้านองค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญา ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และคุณค่าทางกายภาพและชีวภาพตามลำดับ

ปัจจัยด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 79.5 ด้านที่ส่งผลมากที่สุด คือ การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ การบริหารจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ ด้านการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว และการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น ตามลำดับ

คำสำคัญ: มาตรฐานคุณภาพ การจัดการแหล่งท่องเที่ยว ความยั่งยืน แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

Abstract

The objectives of this research were to explore the influence of quality standards in agritourism and the management of tourism attractions that affect the sustainability of agritourism. The quantitative research was conducted with 264 informants as a sampling group of agritourism operators through multi-stage sampling. The research instruments were questionnaires whereas data analysis was conducted by using descriptive statistics to gain values of frequency, percentage, mean, standard deviation and the inferential statistical analysis was the multiple regression.

The research findings reveal that the Influence of quality standards of agritourism affecting the sustainability of agritourism can be predicted by 81.6 percent consisting of the following aspects; attractive potential of agritourism as the most affecting one followed by potential of agritourism management, the knowledge, innovation and wisdom value, potential of agritourism tourist services, and physical and biological values, respectively.

The influence of tourist attraction management affecting the sustainability of agritourism can be predicted by 79.5 percent consisting of the following aspects; an increase of benefits and reduction of negative environmental effects as the most affecting one followed by effective sustainability management, an increase of benefits and reduction of negative cultural effects towards communities and tourists and increase of benefits and reduction of negative social-economic effects towards local communities, respectively.

Keywords: Quality Standards, Tourist Attraction Management, Sustainability, Agritourism

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีการปรับปรุงรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม พลวัตเหล่านี้ได้เปลี่ยนการท่องเที่ยวให้กลายเป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักสำหรับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม (The World Tourism Organization, 2019a) ทั้งนี้จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา หรือ โควิด-19 มีผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบจากการล็อกดาวน์ ห้ามมิให้มีการเดินทางระหว่างประเทศ รวมถึงจำนวนของนักท่องเที่ยวต่างชาติในแต่ละประเทศลดลง จากรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ระบุถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวโลก จากผลกระทบของโควิด-19 ต่อการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ โดยจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติจะลดลง 20% เป็น 30% ในปี 2020 (The World Tourism Organization, 2020b) ซึ่งเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2563 ที่ผ่านมามีองค์การอนามัยโลก (WHO) ออกแถลงการณ์ระบุว่า ไวรัสโควิด-19 ได้เข้าสู่

ภาวะแพร่ระบาดใหญ่ หลังมีการลุกลามไปยังหลายประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก (World Health Organization, 2019) สำหรับประเทศไทยด้านการท่องเที่ยวก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน โดยจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาประเทศไทย ในช่วงไตรมาสแรกของปี 2563 ลดลงจากช่วงเวลาเดียวกันในปี 2562 ร้อยละ 38.01 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ในช่วงที่ผ่านมาการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญทั้งมิติทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเป็นแหล่งที่มาของการสร้างรายได้หลักให้กับประเทศ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังช่วยทำให้เกิดรายได้ และนำมาซึ่งการกระจายความเจริญไปสู่ระดับภูมิภาค ลดปัญหาความยากจน และปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชาชนได้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) ซึ่งการท่องเที่ยวมีหลากหลายรูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่สร้างรายได้และได้รับความนิยม เนื่องจากเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้กับประชากร (Jagdale, Gawali, & Sabale, 2014) โดยขนาดตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั่วโลกมีมูลค่า 69.24 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2562 และคาดว่าจะสูงถึง 117.37 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2570 โดยมี CAGR 7.42% ในช่วงระยะเวลาคาดการณ์ (Fortune Business Insights Pvt. Ltd., 2020) เมื่อพิจารณาพื้นที่ในประเทศไทยส่วนใหญ่เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร และยังส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความเกี่ยวข้องกับภาคการผลิตต่าง ๆ หลากหลายสาขาที่ให้ผลตอบแทนสูง (เพ็ญฤทัย เสงี่ยมศิลป์และคณะ, 2561) ทั้งนี้จากการดำเนินการของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ยังพบปัญหาหลายด้าน ประกอบกับในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญ อาทิ จำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลง ส่งผลทำให้รายได้และสภาพเศรษฐกิจลดลง รวมถึงวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไปกลายเป็นชีวิตปกติใหม่ (New Normal) ที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตคนในโลก ซึ่งการท่องเที่ยวก็ต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) อีกทั้งผู้ประกอบการขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านมาตรฐานการท่องเที่ยว และรูปแบบการให้บริการยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวได้ (Juniarta, 2018) นอกจากนี้ยังมีปัญหาในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย และด้านอื่น ๆ อาทิ แผ่นดินไหว น้ำท่วม และภัยแล้ง ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และปัญหาโรคระบาด (Tsai, Wu, Wall, & Linliu, 2016) จากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบางคนไม่สามารถดำเนินกิจการให้ประสบความสำเร็จได้ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่สามารถดำเนินการต่อได้อย่างยั่งยืน ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบางแห่งต้องปิดกิจการหรือยุติการดำเนินการไป

จากความสำคัญและปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมุ่งเน้นศึกษาปัจจัยมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยที่แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังต้องเผชิญกับความท้าทายสูง แม้สถานการณ์การระบาดของโควิด-19 คลี่คลายหรือดีขึ้น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายที่จะส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ รวมถึงการขยายผลสู่การพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวรูปแบบ

อื่น ๆ สำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถใช้เป็นแนวทางการบริหารและจัดการเชิงกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ยกกระดับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระยะยาวให้สามารถเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สมมติฐานการวิจัย

1. มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย คุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ คุณค่าด้านองค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญา ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และศักยภาพการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. การจัดการแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย การบริหารจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว และการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิด

1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรม โดยอาจให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ควบคู่กับการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557ก; จีรนันท์ เข็มจันทร์, 2561; ไบเฟิร์น วงษ์บัวงาม และมุขสุดา พูลสวัสดิ์, 2556; Thi, Tuyen, Linh, Viet, & Mai Anh, 2020) ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบันแตกต่างจากรูปแบบเดิม เน้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ประสบความสำเร็จต้องมีศักยภาพในการบริหารจัดการและเต็มใจที่จะแบ่งปันข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว (The Farm-Based Education Network, 2019)

จากการศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรม และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับ

ความเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตร ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การเกษตร และสิ่งแวดล้อม

2. มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พิจารณาจากองค์ประกอบของอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวมี 5 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านความดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว 2) ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 4) ปัจจัยด้านความหลากหลายของกิจกรรม และ 5) ปัจจัยด้านที่พัก ร่วมกับมุมมองด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ 1) ปัจจัยด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว 2) ปัจจัยด้านแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร 3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและความเข้มแข็ง 4) ปัจจัยด้านความมีไมตรีจิต และ 5) ปัจจัยด้านความปลอดภัย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557ก; จีรนนท์ เข็มขันธุ์, 2561; เพียงฤทัย เสี่ยมศิลป์ และคณะ, 2561; Roman, Roman & Prus, 2020) ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ ในทุก ๆ ด้าน ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ การมุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด รวมถึง การให้ความสำคัญต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้น ๆ การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็นแต่ ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น ซึ่งภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และภาครัฐ ต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคและวางอยู่บนหลักการ ผลจากการพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นำมาซึ่ง การกำหนดตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ออกเป็น 2 ด้าน 5 องค์ประกอบ (กระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา, 2557ก) ดังนี้

1. ด้านศักยภาพเชิงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) คุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ หมายถึง ลักษณะทางกายภาพและชีวภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สามารถกระตุ้นจูงใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวชมได้ และ 1.2) คุณค่า ด้านองค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญา หมายถึง รูปแบบการดำเนินกิจกรรมการเกษตรของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประโยชน์จากการท่องเที่ยว

2. ด้านศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การบริหารแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน และได้รับการตอบรับที่ดีจากนักท่องเที่ยว 2.2) ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว ความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย ปลอดภัย รวมทั้งได้รับความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลินในระหว่างการท่องเที่ยว และ 2.3) ศักยภาพการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ไปพร้อมกับความสนุกสนานเพลิดเพลิน

3. การจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้นำหลักเกณฑ์ GSTC (Global Sustainable Tourism Criteria) ทั้ง 4 ด้าน มาปรับใช้ในการดำเนินงาน (บุรณิน รัตนสมบัติ, 2557; รัฐนนท์ พงศ์วิริทธิ์ธร, 2558; เสรี วรพงษ์, 2557; องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.), 2559; Global Sustainable Tourism Council, 2019) ประกอบด้วย

- 3.1 การบริหารจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ
- 3.2 การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น
- 3.3 การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว
- 3.4 การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อม

4. ความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นอนาคตต้องยอมลดทอน หรือต้องประนีประนอมความสามารถในการใช้ทรัพยากรนั้น (เสรี วรพงษ์, 2557) หากพิจารณาถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบยั่งยืน หมายถึง ระบบการเกษตรที่มีความสมดุลกันระหว่างสภาพแวดล้อม คนในชุมชนและการสร้างรายได้ทั้งในรูปแบบตัวเงินหรือไม่ก็ตาม ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบสื่อได้ถึง การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557ก) หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติ ของการพัฒนา (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2562ค; นุชประวีณ์ ลิขิตศรีธัญ, 2562; รสดา เวชฎาพันธ์ และสุมาลี สันติพลวุฒิ, 2561; Kazlouski, Ganski, Platonenka, Vitun, & Sabalenka, 2020; Tseng, Chang, Wu, Remen Lin, Kalnaovkul, & Tan, 2019) อันได้แก่

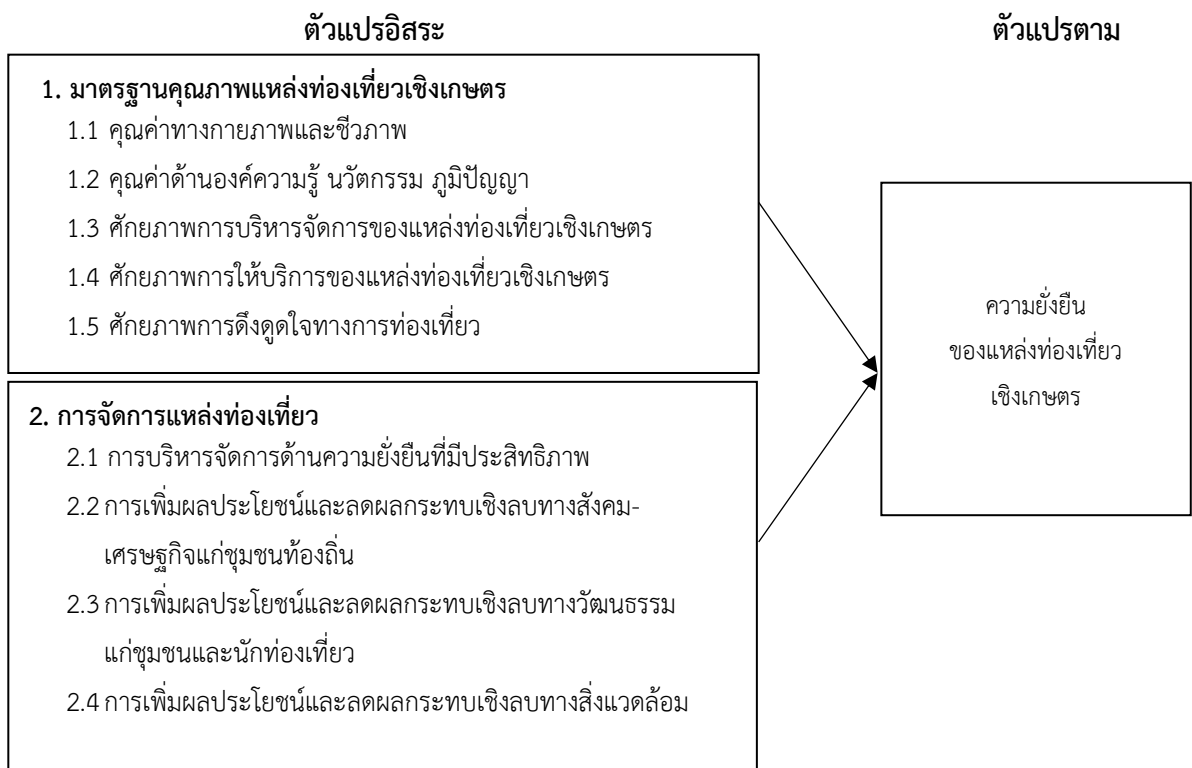
1. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย
2. มิติพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. มิติพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถนำมาเป็นกลยุทธ์สำคัญในการแก้ปัญหา และฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศได้เนื่องจาก 1) รูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่ทำให้มีรายได้หมุนเวียนในประเทศอย่างมากมาย 2) เกิดการจ้างงานและก่อให้เกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ 3) สร้างรายได้ของคนในท้องถิ่น 4) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องแก่คนท้องถิ่น อาทิ การผลิตสินค้าทางการเกษตร การขายอาหาร การขายของที่ระลึก การบริการที่พัก การนำเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างรายได้ให้กับคนท้องถิ่น และ 5) ทำให้มนุษย์มีทรัพยากรการท่องเที่ยวเหลือเก็บไว้ใช้ได้อย่างยาวนาน เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติทรัพยากรธรรมชาติ จึงยังคงความเป็นธรรมชาติอย่าง

แท้จริงและชุมชนในท้องถิ่นก็ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นไว้ได้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2562ค)

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการแหล่งท่องเที่ยว และความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถสรุปองค์ความรู้เพื่อใช้เป็นตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย และนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 768 ราย จากฐานข้อมูลผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2563) ประกอบด้วย ภาคเหนือ จำนวน 168 ราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 141 ราย ภาคกลาง 185 ราย ภาคตะวันออก 117 ราย ภาคตะวันตก 54 ราย และภาคใต้ 103 ราย **กลุ่มตัวอย่าง** คือ ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้วิจัยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

จากสูตรทาร์ยามาเน่ (Yamane, T., 1967) กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้เท่ากับร้อยละ 5 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 264 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2558) ดังนี้ 1) สุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่ายด้วยวิธีการจับฉลาก มาร้อยละ 50 สุ่มเลือกภาคที่จะเป็นตัวแทน จาก 6 ภาค เหลือ 3 ภาค โดยสุ่มได้ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก 2) สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ โดยใช้จังหวัดในแต่ละภาคเป็นชั้นภูมิ เนื่องจากแต่ละจังหวัดมีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่แตกต่างกัน จึงกำหนดขนาดตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิเป็นสัดส่วนกับจำนวนหน่วยทั้งหมดในชั้นภูมินั้น เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีการกระจายตัวตามจำนวนในแต่ละชั้นภูมิ และ 3) สุ่มอย่างง่ายในแต่ละจังหวัดตามรายชื่อผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้ครบตามจำนวนที่คำนวณกลุ่มตัวอย่างไว้ คือ จำนวน 264 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม มี 5 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตอนที่ 3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตอนที่ 4 ความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และตอนที่ 5 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา นำผลการพิจารณามาคำนวณหาความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ต้องการวัดกับข้อคำถาม ด้วยวิธีคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index-IOC) พิจารณาค่า IOC ตั้งแต่ 0.500 ขึ้นไป ผลการตรวจสอบ พบว่า มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.670 ถึง 1.000 ถือว่าผ่านเกณฑ์ และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ ด้วยการเก็บข้อมูลกับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด ตรวจสอบค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค (Cronbach's alpha coefficient) พิจารณาค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.700 ขึ้นไป (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2558) โดยผลการตรวจสอบพบว่า ภาพรวมมีค่าเท่ากับ 0.985 ถือว่าผ่านเกณฑ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและเก็บข้อมูลผ่าน Google form โดยส่งข้อมูลทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และช่องทางไลน์ตามรายชื่อและที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีการโทรศัพท์ติดตามจนกว่าจะได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์และครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ คือ 264 ราย

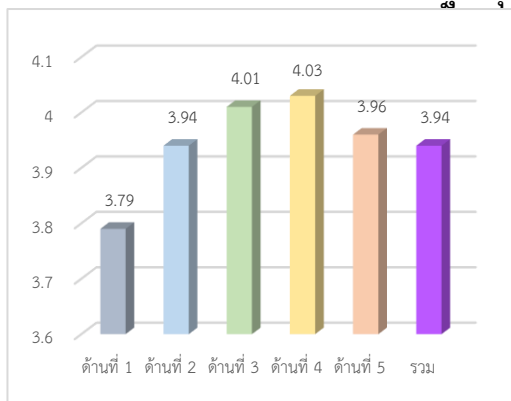
5. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน คือ วิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุ

6. ระยะเวลาการทำวิจัย ตุลาคม 2562 - กันยายน 2563

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 159 ราย คิดเป็นร้อยละ 60.23 ส่วนใหญ่อายุอยู่ระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 94 ราย คิดเป็นร้อยละ 35.61 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 114 ราย คิดเป็นร้อยละ 43.18 มีรายได้ต่อเดือน 40,001- 50,000 บาท จำนวน 87 ราย คิดเป็นร้อยละ 32.95 และมีประสบการณ์ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 16-20 ปี จำนวน 87 รายคิดเป็นร้อยละ 32.95 **ด้านข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร** พบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นแบบชุมชนหรือกลุ่มชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันพัฒนาภูมิปัญญาทางการเกษตร จำนวน 98 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 37.12 ส่วนใหญ่มีบุคลากร จำนวน 15-20 คน จำนวน 93 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 35.23 ระยะเวลาในการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 6-10 ปี จำนวน 87 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 32.95

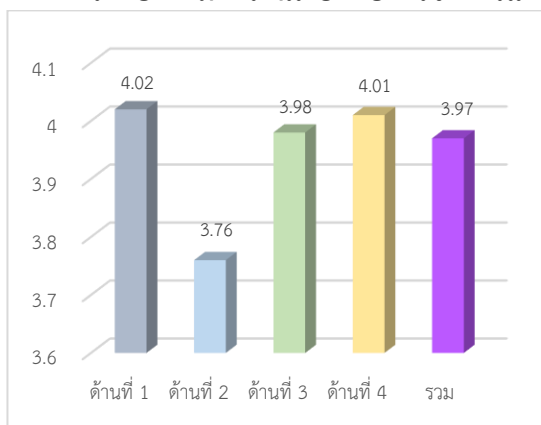
ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากภาพที่ 2 ผลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.94) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านที่ 4 ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =4.03) รองลงมาคือ ด้านที่ 3 ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =4.01) และด้านที่มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ด้านที่ 1 คุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.79)

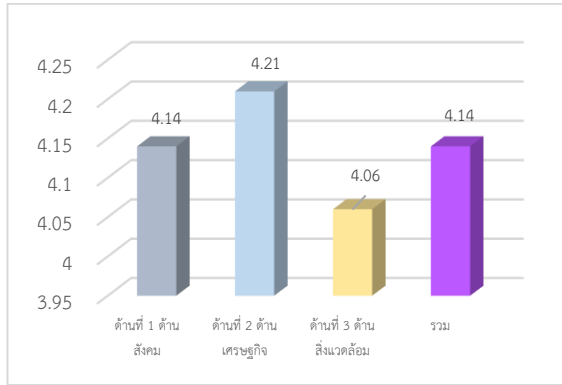
ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จากภาพที่ 3 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ภาพรวม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.97) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านที่ 1 การบริหารจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =4.02) รองลงมาคือ ด้านที่ 4 การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =4.01) และด้านที่มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ด้านที่ 2 การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.76)

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากภาพที่ 4 ระดับความคิดเห็นของความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.14$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านที่ 2 เศรษฐกิจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.21$) รองลงมาคือ ด้านที่ 1 สังคม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.14$) และด้านที่มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ด้านที่ 3 สิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$)

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

1. อิทธิพลของมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	P-value
	B	Std. Error	Beta		
ค่าคงที่ (Constant)	1.279	.120		10.678	.000*
X _{1.1} คุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ	.042	.020	.063	2.083	.038*
X _{1.2} คุณค่าด้านองค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญา	.052	.026	.078	1.989	.048*
X _{1.3} ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	.202	.074	.214	2.721	.007*
X _{1.4} ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	.068	.031	.075	2.205	.028*
X _{1.5} ศักยภาพการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	.678	.072	.828	9.423	.000*
R=.905 R ² = .820 Adjusted R ² =.816 SE=.261 Durbin-Watson=1.508					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่า Adjusted R² เท่ากับ .816 หมายถึง มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถร่วมกันอธิบายได้ร้อยละ 81.6 เมื่อทดสอบตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อตัวแปรตามครั้งละตัว โดยสามารถอธิบายในรูปแบบของคะแนนมาตรฐาน (Beta) พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุดคือ ศักยภาพการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (ค่า Beta = .828, P-value = .000) รองลงมาคือ ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ค่า Beta = .214, P-value = .007) คุณค่าด้านองค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญา

(ค่า Beta = .078, P-value = .048) ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ค่า Beta = .075, P-value = .028) และคุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ (ค่า Beta = .063, P-value = .038) สามารถนำมาเขียนเป็นสมการถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

$$\overline{SOA} = 0.063X_{1.1} + 0.078X_{1.2} + 0.214X_{1.3} - 0.075 X_{1.4} + 0.828X_{1.5}$$

หมายเหตุ \overline{SOA} หมายถึง Sustainability of Agritourism คือ ตัวแปรตาม ด้านความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปของคะแนนมาตรฐาน

2. อิทธิพลของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	P-value
	B	Std. Error	Beta		
ค่าคงที่ (Constant)	.973	.113		8.625	.000*
X _{2.1} การบริหารจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ	.288	.057	.308	5.071	.000*
X _{2.2} การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น	.049	.023	.073	2.141	.033*
X _{2.3} การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว	.132	.053	.187	2.488	.013*
X _{2.4} การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อม	.324	.068	.387	4.733	.000*
R=.893 R ² =.798 Adjusted R ² =.795 SE=.276 Durbin-Watson=1.613					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่า Adjusted R² เท่ากับ .795 หมายถึง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถร่วมกันอธิบายได้ร้อยละ 79.5 เมื่อทดสอบตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อตัวแปรตามครั้งละตัว โดยสามารถอธิบายในรูปแบบของคะแนนมาตรฐาน (Beta) พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุด คือ การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อม (ค่า Beta = .387, P-value = .000) รองลงมา คือ การบริหารจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ (ค่า Beta = .308, P-value = .000) การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว (ค่า Beta = .187, P-value = .013) และการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น (ค่า Beta = .073, P-value = .033) สามารถนำมาเขียนเป็นสมการถดถอยในรูปของคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

$$\overline{SOA} = 0.308X_{2.1} + 0.073X_{2.2} + 0.187X_{2.3} + 0.387X_{2.4}$$

หมายเหตุ \overline{SOA} หมายถึง Sustainability of Agritourism คือ ตัวแปรตาม ด้านความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปของคะแนนมาตรฐาน

จากผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ปัจจัยมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทุกด้านมีอิทธิพลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 และข้อที่ 2

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลตามขนาดของอิทธิพล ดังนี้

ผลการวิจัย พบว่า มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 โดยปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดคือ ศักยภาพการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว รองลงมาคือ ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร คุณค่าด้านองค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญา ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และด้านคุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ ตามลำดับ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความสวยงามตามธรรมชาติ มีความโดดเด่นที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมีการนำองค์ความรู้ และนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีความทันสมัยมากขึ้น นอกจากนี้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการจัดบริการท่องเที่ยวที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และลักษณะทางกายภาพในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสัมผัสได้ มีความสมบูรณ์ สวยงาม มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่น จากผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2557ก) ที่ได้อธิบายการยกระดับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้ได้มาตรฐานส่งผลต่อความยั่งยืนโดยพิจารณาจาก 1) ด้านศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย การมีศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีศักยภาพการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว และ 2) ด้านศักยภาพเชิงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย คุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ คุณค่าด้านองค์ความรู้ นวัตกรรม ภูมิปัญญา สอดคล้องกับแนวคิดของ ปัญญาดา นาดี (2561) ที่ได้อธิบายถึง ปัจจัยด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ความยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ประทับใจและมีความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการบริการการท่องเที่ยวสอดคล้องกับงานวิจัยของ อูซารตี ภูมาลี และกนิษฐา แยมโพธิ์ไช้ (2563) ผลการวิจัย พบว่า การให้บริการการท่องเที่ยวทางการเกษตรเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ โดยจัดการบริการที่มีความหลากหลายเพื่อสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ในด้านคุณค่าองค์ความรู้ นวัตกรรมและภูมิปัญญา สอดคล้องกับแนวคิดของ Roman et al. (2020) โดยได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ความรู้ และนวัตกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยทำให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน มีการนำนวัตกรรมมาใช้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากขึ้น อาทิ นวัตกรรมจัดการ นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมการตลาด และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ โดยมีการปรับปรุงสินค้า บริการและบรรจุภัณฑ์ทางการเกษตร ส่วนในด้านภูมิปัญญา ประเพณีท้องถิ่น และด้านคุณค่าทางกายภาพและชีวภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ ญัฐรุฑิ ทรัพย์อุปลัมภ์ (2558)

ได้อธิบายถึงการนำภูมิปัญญา มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยสามารถนำภูมิปัญญาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ รวมถึงลักษณะทางกายภาพและชีวภาพในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องมีการพัฒนาให้มีความสมบูรณ์สวยงาม มีความโดดเด่น และเป็นเอกลักษณ์เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงนักท่องเที่ยวสามารถรับรู้หรือสัมผัสได้เมื่อมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ทั้งนี้จากผลการวิจัย พบว่า ด้านศักยภาพการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากที่สุด เนื่องจากประเทศไทย เป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์ประจำชาติ และทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย อีกทั้งพื้นที่ในประเทศไทยส่วนใหญ่เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา มีทรัพยากรทางการเกษตรที่สมบูรณ์และหลากหลาย ภาครัฐจึงให้ความสำคัญและพัฒนาส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มให้กับเกษตรกร และยังส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ สอดคล้องกับความต้องการและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวในระดับชาติและ/หรือนานาชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของ จีรนนท์ เข็มชัน (2561) ได้อธิบายแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอนาคต โดยการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนให้เหมาะสม ควรมีการส่งเสริมให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลาย หาเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของชุมชนที่สามารถดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาดที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความแตกต่างกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์ และคณะ (2561) โดยผลการวิจัย พบว่า ด้านการดึงดูดใจและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นปัจจัยที่เด่นชัดที่สุดของชุมชน เนื่องจากมีความสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติสำหรับการผลิตและการท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการวิจัย อิทธิพลของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 โดยปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดคือ ด้านการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อม รองลงมา คือ การบริหารจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว และการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน ภายใต้แนวคิดการสร้างการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรและเกิดความยั่งยืนในมิติด้านสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง มีการส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่สืบไป ตลอดจนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมกับพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับด้านการบริหารจัดการความยั่งยืนผู้ประกอบการมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สมาชิกในกลุ่มทราบถึงบทบาทหน้าที่ ภารกิจ ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนำมาปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวกับการจัดสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในด้านการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว มีมาตรการในการอนุรักษ์ และปกป้อง

ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในท้องถิ่น มีการเผยแพร่และจัดเตรียมแนวทางที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ลดผลกระทบแง่ลบ และสนับสนุนพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในเชิงบวก รวมถึงมีการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคมเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีการติดตามผลประโยชน์เชิงสังคม เศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการดำเนินการฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความตระหนักรู้และให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Global Sustainable Tourism Council (2019) และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) (2561) โดยมีการนำเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Criteria: GSTC) มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษให้เกิดความยั่งยืน ครอบคลุมมิติการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมประโยชน์และลดผลกระทบด้านลบทางเศรษฐกิจ-สังคม การส่งเสริมผลประโยชน์และลดผลกระทบด้านลบทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมผลประโยชน์และลดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้จากผลการวิจัย พบว่า ด้านการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากที่สุด เนื่องจากด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่สำคัญ ชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงช่วยกันรักษาสภาพภูมิทัศน์ของสิ่งแวดล้อมในชุมชน มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี ระบบนิเวศมีความสมดุล สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสรี วรพงษ์ (2557) ได้อธิบายถึงสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสามารถดำเนินการให้สำเร็จได้นั้น ต้องใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะการนำสิ่งแวดล้อมมาปรับใช้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะทำให้มนุษย์มีความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุรณิน รัตนสมบัติ (2557) ผลการวิจัย พบว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อการจัดการธุรกิจอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐนนท์ พงศ์วิริทธิ์ธร (2558) โดยผลการวิจัย พบว่า การเพิ่มผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ค้นหาความหลากหลายของทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นจุดขาย และเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถขยายองค์ความรู้ด้านมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ทุกด้านมีอิทธิพลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงมีข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทุกด้าน ควรมีการพัฒนาศักยภาพให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ โดยการจัดโครงการ/กิจกรรมเพื่อฝึกอบรมในเรื่องมาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดให้มีระบบที่เลี้ยงหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้และเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการทางการท่องเที่ยวเพื่อถ่ายทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดกิจการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดความยั่งยืน

2. ควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีความน่าสนใจ และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ จัดการบริการการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและพัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรม และภูมิปัญญาเพื่อนำมาใช้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พัฒนาลักษณะกายภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสัมผัสได้ ให้มีความสมบูรณ์สวยงาม มีความโดดเด่น สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3. จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวส่งผลต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทุกด้าน ควรมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีระบบและมีประสิทธิภาพ โดยเริ่มตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และนำศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาสร้างให้เกิดมูลค่า ที่จะส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนเกิดการพัฒนาและคุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้นอย่างเห็นผลในเชิงประจักษ์

4. ด้านสิ่งแวดล้อม ควรมีการจัดการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และไม่ส่งผลเสียต่อสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในด้านการพัฒนาจิตสำนึกนักท่องเที่ยว โดยสถานที่ท่องเที่ยวควรสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาควรร่วมมือกับชุมชนในการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนาพื้นที่ของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ส่งเสริม สนับสนุนและเอื้อต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดความยั่งยืน รวมถึงควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดความยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การทำวิจัยครั้งนี้ทำงานวิจัยเชิงปริมาณเท่านั้น ควรมีการทำวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งในส่วนของงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการบูรณาการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก กว้างขวาง ชัดเจนและครอบคลุม ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการจัดการท่องเที่ยวในแต่ละจังหวัด รวมถึงศึกษาแต่ละการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ของประเทศไทย เพื่อนำผลไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืน

3. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาการวัดผลความสำเร็จเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาดัชนีชี้วัด และตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อผลสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

4. ควรมีการทำวิจัย เพื่อศึกษารวบรวม และจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านแหล่งเกษตร รวมถึงฐานข้อมูลของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อนำมาอนุรักษ์ ฟื้นฟู อนุรักษ์ และพัฒนาต่อยอด สร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ในชุมชน หรือนำเทคโนโลยี นวัตกรรมที่ทันสมัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน เพื่อสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน

5. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาความรู้ของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในการส่งเสริมการตลาดแบบบูรณาการที่หลากหลายช่องทาง ทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นที่รู้จักของสาธารณชนโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวในประเทศหรือต่างประเทศที่มีความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

6. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างครบวงจร อาทิ ระบบขนส่งสาธารณะ โดยพัฒนาให้มีคุณภาพมากขึ้นให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ระบบสาธารณูปโภค ที่พัก โรงแรม ร้านอาหาร ร้านของฝาก และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลาย เพื่อให้ นักท่องเที่ยวมีความสะดวก และสามารถใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557ก). *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร*.

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559ข). *โครงการทิศทางการพัฒนาท่องเที่ยวของประเทศไทยในระยะ 10 ปี*.

สืบค้นจาก <https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt>

[/policy/article_attach/02FinalReportDirection10Year.pdf](https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt/policy/article_attach/02FinalReportDirection10Year.pdf).

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562ค). *โครงการเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. สืบค้นจาก

https://mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=12288.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563ง). *COVID-19 กับผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทย*. สืบค้นจาก

<https://www.mots.go.th/download/TourismEconomicReport/41TourismEconomicVol4.pdf>.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2563). *ฐานข้อมูลผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. สืบค้นจาก

<http://agrotourism.doae.go.th/>.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2558). *สถิติสำหรับงานวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สามลดา.

จิรนนท์ เข็มพันธ์. (2561). มุมมองของการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทย. *วารสารเกษตรพระจอม*

เกล้า 2561:36(2), 162-167. สืบค้นจาก <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/agritechjournal>

[/article/view/159663/115414](https://li01.tci-thaijo.org/index.php/agritechjournal/article/view/159663/115414).

- ณัฐรุณี ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). เอกสารประกอบการสอน รายวิชาภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. สืบค้นจาก <http://www.academy.rbru.ac.th/uploadfiles/books/58-2018-08-01-08-35-18.pdf>.
- นุชประวีณ์ ลิขิตศรีณย์. (2562). ผลกระทบทางการท่องเที่ยวต่อชุมชนรอบบริเวณอุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ*. 20(2), 139-150. สืบค้นจาก https://he02.tci-thaijo.org/index.php/spsc_journal/article/view/240461/163894.
- บุรณิน รัตนสมบัติ. (2557). การพัฒนาตัวแบบเชิงกลยุทธ์การจัดการธุรกิจอย่างยั่งยืนในขนาดของวิสาหกิจขนาด ใหญ่ (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/snamcnv/Buranin_Rattanasombat_Doctor/fulltext.pdf.
- ไบเฟิร์น วงษ์บัวงาม และมุขสุดา พูลสวัสดิ์. (2556). การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโครงการที่ได้รับ การประกวดผลงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภาคการเกษตรในเขตกรุงเทพและปริมณฑล. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. สืบค้นจาก https://repository.rmutp.ac.th/xmlui/bitstream/handle/123456789/1917/LARTS_58_06.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- ปัญญาดา นาดิ. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่ความยั่งยืน. *วารสารมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 8(2), 113-124. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/EAUHJSocSci/article/view/130771>.
- เพียงฤทัย เสี่ยงมศิลป์ และคณะ. (2561). การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลวังยาว อำเภอศรี ประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. สืบค้นจาก <http://www.rdi.rmutsb.ac.th/2011/download/n60/6.pdf>.
- รัฐนนท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน: โครงการหลวง ปางดะ. *วารสารเทคโนโลยีสุรนารี*. 9(1); 19-35. สืบค้นจาก <https://www.journal.nu.ac.th/NUJST/article/view/395>.
- รศดา เวชฎาพันธ์ และสุมาลี สันติพลวุฒิ. (2561, กุมภาพันธ์). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในจังหวัดลพบุรี. ใน สุทธิพันธ์ แก้วสมพงษ์ (บ.ก.), *ศาสตร์เกษตรสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์: การประชุมทาง วิชาการ ครั้งที่ 56 สาขาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (น. 360-370). สืบค้น จาก https://kukrdb.lib.ku.ac.th/proceedings/kucon/search_detail/result/382860.
- เสรี วรพงษ์. (2557). สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. *INTEGRATED SOCIAL SCIENCE JOURNAL, FACULTY OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES, MAHIDOL UNIVERSITY*, 1(1), 170-185. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/issmu/article/view/145918/107656>.
- อุษารดี ภูมาลี และกนิษฐา แย้มโพธิ์ใช้. (2563). ศักยภาพของชุมชนเกษตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. ใน สุทธิพันธ์ แก้วสมพงษ์ (บรรณาธิการ), *นวัตกรรม สร้างสรรค์ไทย เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. การประชุมวิชาการ ครั้งที่ 58 (หน้า 402-409).

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สืบค้นจาก

https://kukrdb.lib.ku.ac.th/proceedings/kucon/search_detail/result/408872.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และ Global Sustainable Tourism Council). (2559). *เอกสารจากการสัมมนา Global Sustainable Tourism Criteria*. สืบค้นจาก <https://dputhp.files.wordpress.com/2016/08/gstc.pdf>.

Fortune Business Insights Pvt. Ltd. (2020). *The global agritourism market size was valued at \$69.24 Billion in 2019 & is projected to reach \$117.37 Billion by 2027, with a CAGR of 7.42% during the forecast period*. Retrieved from <https://www.fortunebusinessinsights.com/agritourism-market-103297>.

Global Sustainable Tourism Council. (2019). *GSTC Destination Criteria Version 2.0*. Retrieved from <https://www.gstcouncil.org/wp-content/uploads/GSTC-Destination-Criteria-v2.0.pdf>.

Jagdale, U. G., Gawali, S. B. & Sabale, K. D. (2014). A GEOGRAPHICAL STUDY OF AGRO-TOURISM IN JUNNAR TAHSIL WITH SPECIAL REFERENCE TO PARASHAR AGRO-TOURISM CENTRE. *International Journal of Advance and Applied Research (IJAAAR)*. 1(3). Retrieved from <https://ijaar.co.in/wp-content/uploads/2021/07/010308.pdf>.

Juniarta, P. A. K. (2018). Community Service of Agro Tourism In Sibetan Village. *International Journal of Community Service Learning*. 3(1), 18-25. Retrieved from <https://ejournal.undiksha.ac.id/index.php/IJCSL>.

Kazlouski, V., Ganski, U., Platonenka, A., Vitun, S., & Sabalenka, I. (2020). Sustainable Development Modeling of Agritourism Clusters. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 42(2), 118-127. Retrieved from <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/653>.

Roman, M., Roman, M., & Prus, P. (2020). Innovations in Agritourism: Evidence from a Region in Poland. *Sustainability*. 12(12), 1-21. Retrieved from <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/12/4858>.

The Farm-Based Education Network. (2019). *A Guide to Successful Agritourism Enterprises*. Shelburne Farms, University of Vermont Extension. Retrieved from https://www.uvm.edu/sites/default/files/Vermont-Agritourism-Collaborative/2019_BestPracticesAgritourism-FINALDRAFT-lores.pdf.

The World Tourism Organization. (2019a). *International Tourism Highlights 2019 Edition*. Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>.

- The World Tourism Organization. (2020b). *INTERNATIONAL TOURIST ARRIVALS COULD FALL BY 20-30% IN 2020*. Retrieved from <https://www.unwto.org/news/international-tourism-arrivals-could-fall-in-2020>
- Thi, N. Q., Tuyen, H. V., Linh, N. T., Viet, D. H., & Mai Anh, T. T. (2020). POTENTIAL OF AGRI-TOURISM IN VO NHAI DISTRICT, THAI NGUYEN PROVINCE. *TNU Journal of Science and Technology*. 225(03), 133–142. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Nguyen-Thi-18/publication/340559980_POTENTIAL_OF_AGRI-TOURISM_IN_VO_NHAI_DISTRICT_THAI_NGUYEN_PROVINCE/links/5e9c8e1f92851c2f52b26cbd/POTENTIAL-OF-AGRI-TOURISM-IN-VO-NHAI-DISTRICT-THAI-NGUYEN-PROVINCE.pdf.
- Tsai, C., Wu, T., Wall, G., & Linliu, S. (2016). Perceptions of tourism impacts and community resilience to natural disasters, *Tourism Geographies*, 18(2), 152-173. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/14616688.2016.1149875>.
- Tseng, M., Chang, C., Wu, K. Remen Lin, C., Kalnaovkul, B., & Tan. R. (2019). Sustainable Agritourism in Thailand: Modeling Business Performance and Environmental Sustainability under Uncertainty. *Sustainability*. 11(15), 4087. Retrieved from <https://doi.org/10.3390/su11154087>.
- World Health Organization. (2019). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020*. Retrieved from <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19-11-march-2020>.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. (2nd ed.) Harper and Row, New York.